

Jaarbericht Fryske Guozzenoanpak

Seizoen 2022 - 2023

Fryske Guozzenoanpak

Met dit jaarbericht informeert de provincie Fryslân bestuurders, statenleden en belanghebbenden over de resultaten van de Fryske Guozzenoanpak. Een aanpak die zowel gericht is op het beschermen van ganzen als het voorkomen én verminderen van de vraatschade. Het jaarbericht laat zien wat er het afgelopen seizoen, dat loopt van 1 november 2022 tot en met 31 oktober 2023, is gedaan en bereikt.

De Fryske Guozzenoanpak is vooral gericht op de winterganzen. Internationaal gezien is ons land, en vooral ook het gras- en waterrijke Fryslân, voor ganzen een prominent overwinteringsgebied. De meeste ganzen zijn beschermd, wat er mede toe leidde dat het aantal ganzen de laatste decennia sterk toenam. Met aanzienlijke vraatschade op de overwegend eiwitrijke Friese graslanden als gevolg. Vooral in het (vroeg) voorjaar - aan de eerste grassnede - is de schade groot. Overigens is er de afgelopen tien jaar sprake van enige stabilisatie in zowel aantallen ganzen als schade.

Ideale provincie

Het waterrijke Fryslân is een ideale pleisterplaats voor ganzen. Ze vinden rust en slaapplekken in de natte natuurgebieden, met vlakbij uitgestrekte percelen vol eiwitrijk grs.

Met de Fryske Guozzenoanpak zoekt de provincie Fryslân naar de juiste balans tussen bescherming en schadebestrijding. Daarbij streeft zij naar een jaarlijkse afname van de vraatschade met 5 tot 10%. De aanpak kent een jaarlijkse evaluatie en is voor het laatst in 2017 aangescherpt met onder meer het afschaffen van de winterrust en het optimaliseren van de foerageergebieden. Provinciale Staten verlengde tussentijds de looptijd van het beleid. In nauwe

samenspraak met belanghebbenden - waaronder vertegenwoordigers van natuurorganisaties en de landbouw - wordt aan nieuw beleid gewerkt dat Provinciale Staten naar verwachting in het voorjaar van 2024 zal vaststellen.

Winterganzen en/of zomergans

Winterganzen, ook wel trekganzen genoemd overwinteren in Fryslân en broeden in noordelijke streken, waaronder Scandinavië en Noordwest-Rusland. De in Fryslân meest voorkomende soorten zijn de **brandgans** (ca. 60% van aantal winterganzen), de **kolgans** en de **grauwe gans**. De laatste soort is inmiddels ook de meest voorkomende zomergans; een gans die hier het jaarrond verblijft én hier ook broedt.

Najaarsvlucht

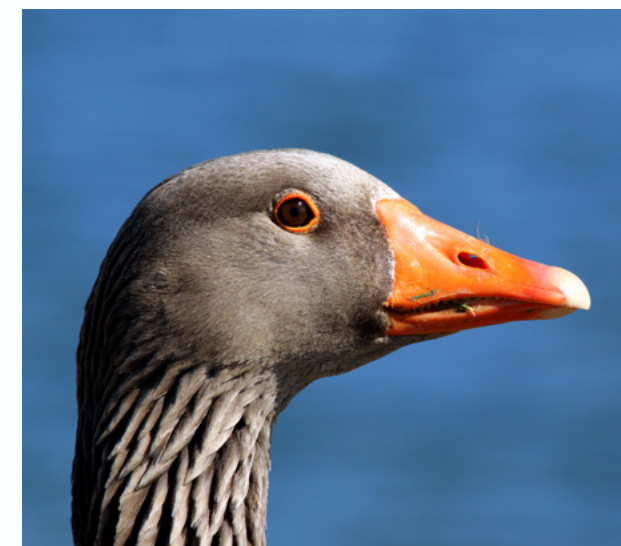
Ieder najaar trekken grote groepen winterganzen vanuit het hoge noorden naar Nederland. Met tienduizenden vliegen ze binnen. Ze leggen meer dan vierduizend kilometer af, vaak in typerende V-formaties en onder luid gegak.

Eerste snede

Vanwege de hoge opbrengst en voedingswaarde is de eerste grassnede in het voorjaar voor boeren zeer belangrijk. Omdat er dan nog veel trekganzen aanwezig zijn, wordt er veel (vraat)schade aan deze snede toe. Daarbij laten ook de zomerganzen zich niet onbetuigd.

Monitoring

Er wordt in Fryslân het jaar rond gemonitord, geteld en schade getaxeerd. Daarmee ontstaat er zicht op welke ganzen hier zijn, waar ze zich bevinden en in welke aantallen. Maar ook op de schade die ze toebrengen en het effect van preventieve maatregelen zoals verjaging, ondersteunend afschot en de behandeling van eieren.

De drie ganzensoorten die in Fryslân het meest voorkomen: de brandgans, de grauwe gans en de kolgans.

Aantallen en trends

In Fryslân hebben we vooral te maken met winterganzen (trekganzen) en in mindere mate met zomerganzen (standganzen), ook al neemt het aantal zomerganzen wel toe. Dat blijkt ook uit de tellingen van het afgelopen jaar (zie tabellen volgende pagina).

Winterganzen

Als we het over winterganzen hebben, dan hebben we het vooral over de brandgans, de grauwe gans en de kolgans. We behandelen kort de trends van deze soorten, inclusief een grafiek van de maandelijkse aantallen. Ook gaan we in op de seizoensgemiddelden, waarin naast genoemde soorten ook de rotganzen en kleine rietganzen worden meegenomen.

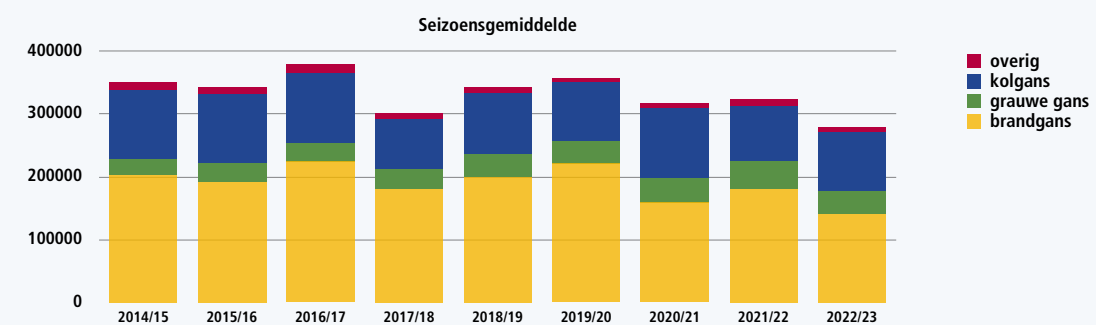
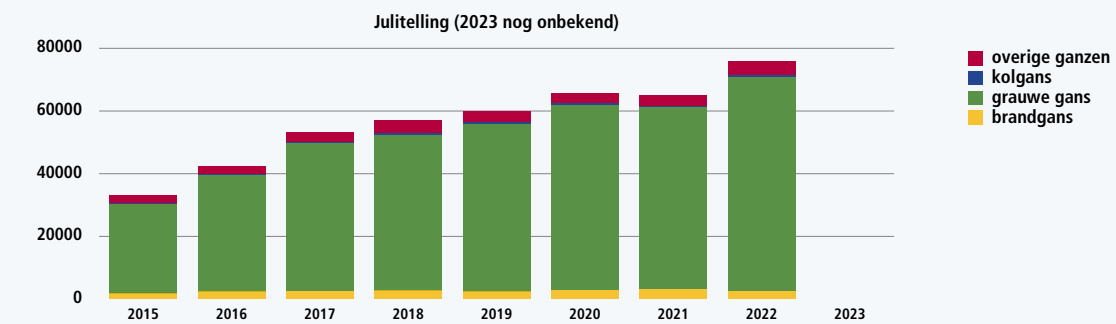
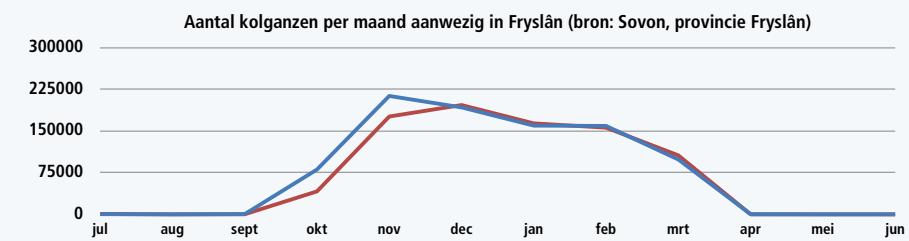
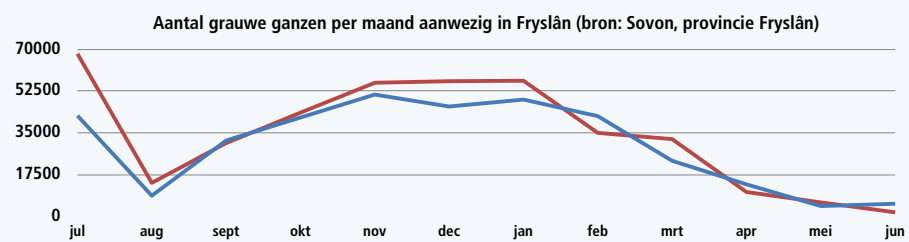
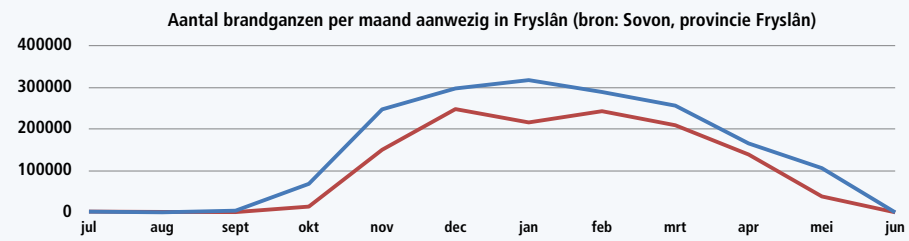
Brandganzen arriveerden in de winter van 2022/2023 later dan gemiddeld de afgelopen tien jaar. Hiermee lijkt de trend van de afgelopen jaren door te zetten. Waar de piek tot 2020 in november en december lag, spreidde die zich afgelopen jaar uit van november tot en met maart met aantallen variërend van zo'n 150.000 in november tot ruim 240.000 in februari en nog zo'n 140.000 in april.

Opvallend is de forse afname van het aantal brandganzen ten opzichte van zowel het gemiddelde van de afgelopen tien seizoenen (zie tabel) als dat van voorafgaand seizoen toen er sprake was van een stijging. Mogelijk heeft de vogelgriep hierin een rol gespeeld.

In de winter waren er nog steeds meer **grauwe ganzen** dan in de zomerperiode, maar de verschillen worden kleiner. De piek ligt vanaf oktober tot eind maart, wanneer de aantallen variëren van tussen de 55.000 en 32.000.

Opvallend is dat de grauwe gans in toenemende aantallen jaarrond in Fryslân verblijft, met net als voorgaande jaren een absolute piek in juli (68.000) en het laagste aantal in juni (1700). Hiermee neemt ook het totaal aantal zomerganzen toe. De piek in juli kan mogelijk verklaard worden door de gerichte tellingen in juli.

De trek van de **kolganzen** kwam in 2022-2023 in oktober op gang en liep door tot in maart. Met een piek van een kleine 200.000 ganzen in december. In maart vertrokken de kolganzen in groten getale om in mei en juni geheel afwezig te zijn. Na een sterke stijging in 2020-2021, gevolgd door een daling in 2021-2022, nam het totaal aantal kolganzen het afgelopen seizoen, met name in de late herfst, weer iets toe.

Seizoensgemiddelden

Het seizoensgemiddelde is het totaal aantal getelde winterganzen van september tot en met mei, gedeeld door negen. In 2016/2017 steeg dit Friese gemiddelde tot een kleine 400.000 ganzen. Sinds de aanscherping van de aanpak in 2017 daalde het seizoensgemiddelde. Met zo'n 280.000 in 2022/2023 waren dat er trouwens aanzienlijk minder dan in het voorgaande jaar toen het gemiddelde rond de 320.000 lag.

De meest getelde soorten waren de brandganzen, daarna de kolganzen en als derde de grauwe gans. Waarbij het aantal brandganzen en grauwe ganzen afnam ten opzichte van voorgaand jaar, steeg het aantal kolganzen licht. De kleine rietgans en rotgans komen

met seizoensgemiddelden van respectievelijk 934 en 8394 verhoudingsgewijs in kleine aantallen voor.

Zomerganzen

Zomers zijn er in Fryslân veel minder ganzen dan in de winter, maar hun aantal neemt wel toe. In juli 2022 werden er ongeveer 75.000 zomerganzen geteld, waaronder veel broedende ganzen. Dat is 78% meer ten opzichte van 2016 en 16% dan voorgaand jaar.

Een deel van deze zomerganzen overwinterde tot voor kort alleen in Fryslân, maar blijft nu het jaarrond. We hebben het dan vooral over de grauwe gans die in 2022 goed was voor maar liefst 90% van de zomerpopulatie.

Ganzenteller aan het werk

Beschermen en bestrijden

Ganzen worden op verschillende manieren beschermd. Belangrijke rol daarin spelen de foerageergebieden waar ze actief naar toe worden verjaagd en worden opgevangen. Deelname is vrijwillig, waarbij deelnemers 100% tegemoetkoming ontvangen voor de geleden schade. Tot de beschermingsmaatregelen behoren ook het waarborgen van rust op nachtelijke slaapplekken met veel ganzen, een maximum toegestaan afschot bij verjaging en een tegemoetkoming van 80% van de geleden vraatschade buiten de foerageergebieden.

De schadebestrijding richt zich vooral op winterganzen en dan met name op de brandgans, de grauwe gans en de kolgans. De schadebestrijding bestaat bij winterganzen uit verjagen met ondersteunend afschot. Zomerganzen - en dan vooral grauwe ganzen - worden bestreden door het behandelen van nesten en eieren en door afschot van koppelvormende ganzen. Buiten het broedseizoen mogen grauwe ganzen in de zomermaanden ook geschoten worden als vorm van populatiebeheer.

Verjagen met ondersteunend afschot

Provincie Fryslân zet in het kader van schadebeperking in op intensieve verjaging van winterganzen- naar foerageergebieden. Om een tegemoetkoming voor geleden schade te ontvangen, moeten grondgebruikers

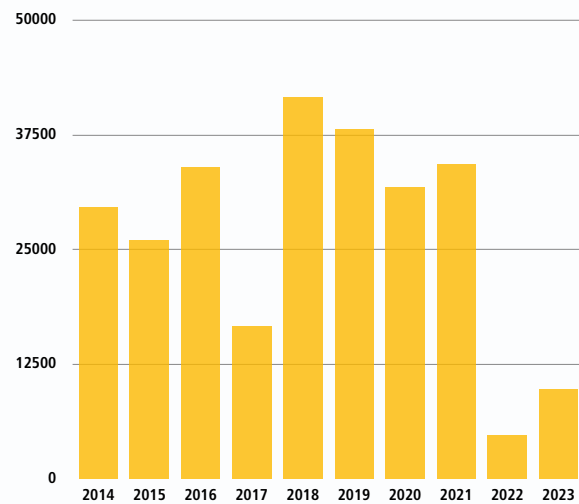
ganzen minstens twee keer per week verjagen met ondersteunend afschot. Afschot is geen doel op zich, maar maakt de verjaagacties effectiever.

Geschoten

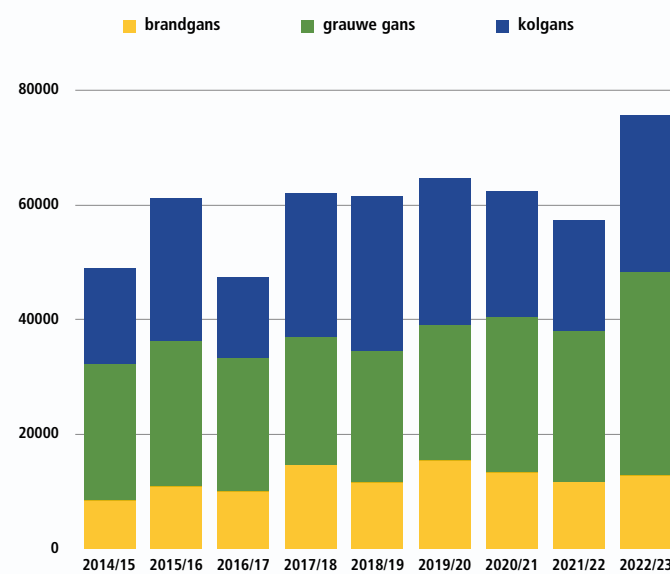
Het aantal geschoten ganzen in 2022/2023 was ongeveer 75.000. Dit waren er zo'n 18.000 meer dan het jaar ervoor. Daarbij steeg met name het aantal geschoten grauwe ganzen en kolgans fors en het aantal geschoten brandganzen licht. Omdat brandganzen het grootste deel van de schade veroorzaken, zou er in de toekomst meer aandacht en zorg moeten zijn voor het aanpakken van schade door brandganzen.

Populatiebeperking standganzen

Ganzen broeden hoofdzakelijk in natuurgebieden. Beheerders als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en It Fryske Gea passen daarbij populatiebeperking toe. Naast afschot van koppelvormende ganzen worden nesten en eieren van de grauwe gans behandeld. Ze worden daarbij geprikt, met olie ingesmeerd of vernietigd. Het aantal behandelde eieren varieerde voorgaande jaren van zo'n 26.000 (2015) tot een kleine 42.000 (2018). In 2022/2023 bleef het aantal daarbij - net als voorafgaand jaar - ver achter met een kleine 10.000 ingrepen.

Aantallen behandelde eieren onder de ontheffingen voor broedende ganzen in natuurgebieden (bron: Sovon, provincie Fryslân)

Aantallen geschoten kolgans, brandganzen en grauwe ganzen (nov. t/m okt.) (bron: Sovon, provincie Fryslân)

Taxatie en tegemoetkomingen

Binnen de foerageergebieden wordt de geleden vraatschade volledig vergoed en daarbuiten voor 80%. Voor deelname aan soortspecifieke foerageergebieden krijgen grondgebruikers bovendien een extra subsidie. BIJ12 Faunazaken verzorgt de schadetaxaties en verleent de tegemoetkomingen. De taxaties worden binnen de foerageergebieden automatisch uitgevoerd. Daarbuiten gebeurt dat wanneer een grondgebruiker schade heeft en een taxatie aanvraagt. Bij de winterganzen vindt de taxatie plaats aan de eerste grassnede. Voor zomerganzen aan de daarna geoogste snedes.

Schade

De totale oppervlakte getaxeerde schade blijft sinds 2017/2018 min of meer constant. Het schadeoppervlak binnen foerageergebieden blijft nagenoeg gelijk en neemt daarbuiten iets toe. Het laatste geldt ook voor afgelopen seizoen met een toename van een kleine 2000 hectare ten opzicht van voorafgaand seizoen. De zomerschade van 2023 is bij totstandkoming van deze uitgave nog niet vastgesteld, dus ontbreekt in de tabel.

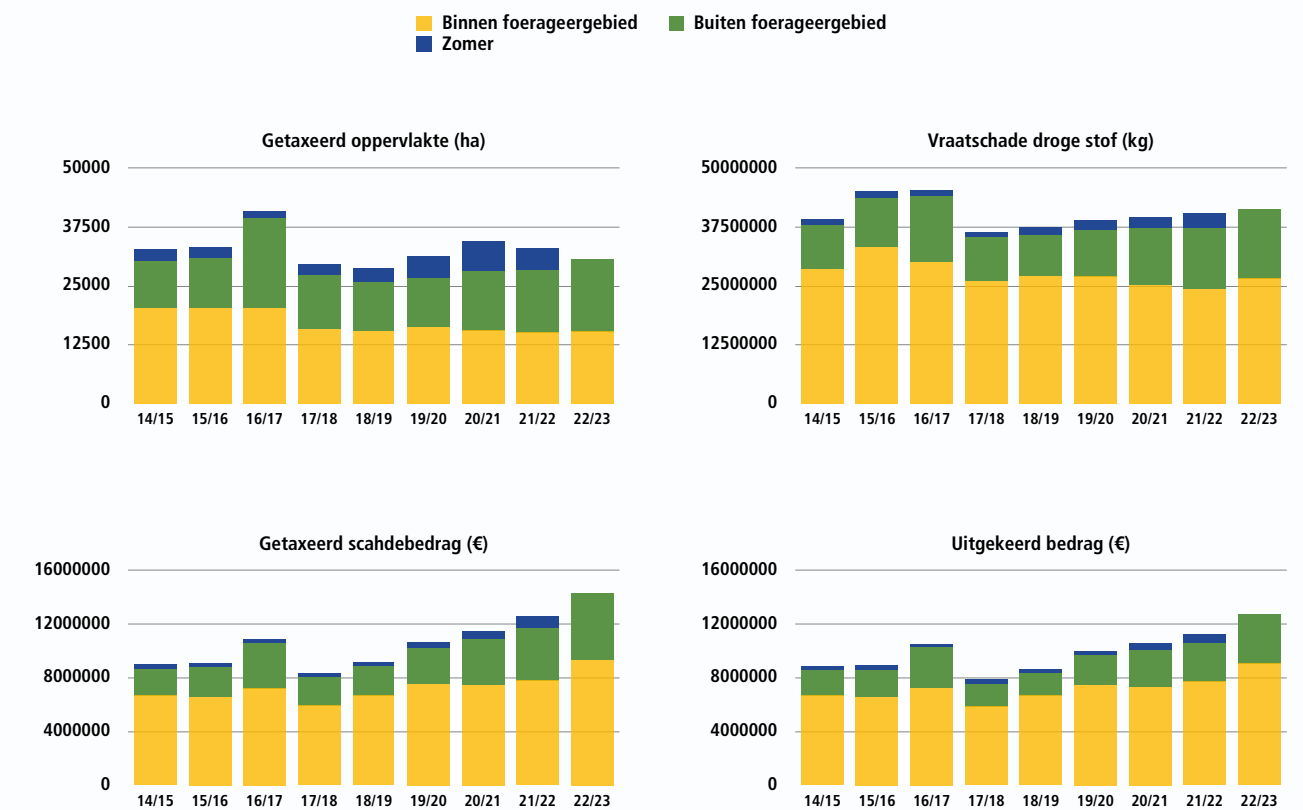
In gewicht was de getaxeerde vraatschade aan de eerste snede in 2023 ruim 41 miljoen kilogram droge stof. Dat is iets lager dan in 2016/2017 en iets meer dan

afgelopen drie seizoenen. Van deze getaxeerde schade lag 64 % binnen de foerageergebieden, vergelijkbaar met het seizoen hiervoor. Wat opvalt is dat ook de zomerschade in kilogram droge stof sinds 2017/2018 stijgt van 1,1 miljoen kilogram droge stof naar 3,2 miljoen kilogram droge stof in 2021/2022. Het beleid om de schade buiten de foerageergebieden te beperken is in verhouding tot de totale, geleden vraatschade effectief.

Tegemoetkomingen

De getaxeerde schadebedragen en uitbetaalde tegemoetkomingen stegen ook in 2022/2023 meer dan de schade zelf. Dat heeft alles te maken met de grasprijs. Deze steeg van € 0,31 naar € 0,34 per kilogram droge stof. Een prijsstijging van 1 cent per kilogram droge stof zorgt alleen in Fryslân al voor zo'n € 500.000 extra tegemoetkoming.

Het getaxeerde bedrag lag op ongeveer € 14,3 miljoen, het uitbetaalde bedrag lag op zo'n € 12,8 miljoen. Daarmee steeg het getaxeerde bedrag met € 1,5 miljoen en het uitbetaalde bedrag met € 1,1 miljoen ten opzichte van vorig jaar. Waarbij aangetekend dat de zomerschade niet is meegenomen.

Conclusies

De bescherming van de ganzen verloopt naar behoren. Het totaal aantal winterganzen bleef sinds 2017/2018 vrijwel gelijk. Over de laatste 12 jaar signaleren we in Fryslân een stabilisatie van het aantal trekkende brandganzen en toename van het aantal grauwe ganzen. Het aantal trekkende kolganzen veranderde in deze periode niet significant, maar de laatste zes jaar signaleren we wel een licht dalende trend.

Het aantal zomerganzen blijft toenemen. Vooral de grauwe gans is in de zomer in Fryslân aanwezig. De schade die de zomerganzen veroorzaken was in 2022 8% van de totale jaarlijkse schade. In 2017/2018 was het aandeel van de zomerschade nog slechts 3,6%.

Het afschot van ganzen is afgelopen seizoen toegenomen ten opzichte van vorig seizoen. Er zijn 31% meer ganzen geschoten dan vorig jaar. Het aantal behandelde eieren is ten opzichte van het vorige seizoen verdubbeld, maar blijft alsnog laag ten opzichte van de jaren daarvoor. Van 2017 tot en met 2021 lag het aantal behandelde eieren gemiddeld drie keer zo hoog dan het afgelopen jaar. Omdat het aantal zomerganzen nog altijd blijft toenemen, zou logischerwijs ook het aantal behandelde eieren omvangrijker moeten zijn.

De getaxeerde oppervlakte en schade in kilogram droge stof nemen buiten de foerageergebieden langzaam toe. Het getaxeerde oppervlak buiten de foerageergebieden nam afgelopen seizoen met 14% toe ten opzichte van het seizoen daarvoor. De schade in kg droge stof was 6% hoger dan het seizoen daarvoor. Omdat er ook sprake is van meer afschot, rijst de vraag of het verjagen met ondersteunend afschot op de juiste plaats en het juiste tijdstip plaatsvindt. Hierop kan beter gestuurd worden.

Binnen de foerageergebieden blijft de schade in kilogram droge stof nagenoeg gelijk. Het is daarmee niet gelukt om de vraatschade in kilogram droge stof aan de eerste snede met 5 tot 10 % te verminderen, zoals in de beleidsdoelen is geformuleerd.

Het uitbetaalde en getaxeerde schadebedrag stijgt nog altijd. Sinds 2017/2018 is het getaxeerde en uitbetaalde bedrag al ruim verdubbeld. Ten opzichte van vorig seizoen is de uitbetaalde schade 20% hoger. Dit komt vooral door de stijging van de grasrijzen per kg droge stof en in mindere mate ook door de stijging in getaxeerde schade buiten de foerageergebieden.

Colofon

Fryske Guozzenoanpak jaarbericht 2022/2023

Uitgave van Provincie Fryslân, Opgave biodiversiteit en landschap

December 2023

Tekst: Terwisscha & Wagenaar | Schrijfburo

Vormgeving: Terwisscha & Wagenaar | Vormburo

Met dank aan Faunabeheereenheid Fryslân, Wildbeheereenheden/vrijwilligers, BIJ12 Faunazaken en SOVON/vrijwilligers